

Kriminella alkoholister och deras behandling

Referent docent KARL-ERIK TÖRNQVIST

1. *Sambandet mellan alkoholmissbruk och brott.*

I en lång rad undersökningar har man funnit ett signifikant positivt samband mellan alkoholmissbruk och kriminalitet. Sambandet är svårtolkat. Det är en alltför grov förenkling att påstå, att det ena orsakar det andra eller att båda företeelserna beror på någon bakomliggande faktor. Kausalanalyserna bör lämpligen knyta an till empiriska undersökningar och klinisk erfarenhet och infogas i en teoretisk referensram.

Behandlingen blir rimligtvis starkt beroende av terapeutens referensram och speciella behandlingsfilosofi, i den mån den inte är rent symtomatisk. Man kan lägga tyngdpunkten i behandlingen på kriminaliteten eller på alkoholmissbruket eller på något („missanpassningen“), som man tror ger upphov till eller ökar sannolikheten för bådadera.

Det finns skäl antaga, att sambandet mellan alkoholmissbruk och kriminalitet ibland är av „kausal typ“, ibland parallellfenomen. Detta är viktigt när det gäller behandlingen. I det första fallet bör behandlingen kanske främst centreras på alkoholmissbruket, i det senare fallet på andra faktorer. Referenten önskar diskutera vad vi har för möjligheter att i praktiken bedöma när alkoholmissbruket har „kausal betydelse“ respektive är parallellfenomen.

En viktig fråga är i vad mån antialkoholbehandling av kriminella bör vara av annan typ, än när det gäller icke kriminella alkoholmissbrukare.

2. *Behandlingens målsättning.*

I praktiken blir målsättningen starkt beroende av vilken instans som har att svara för den. Kriminalvårdens målsättning är att förebygga återfall i brott. Nykterhetsvårdens målsättning är nykterhet. Kriminalvården tenderar att vilja skjuta ifrån sig behandlingen av alkoholmissbruk till nykterhetsvården. Denna vill i sin tur bli befriad från behandlingen av grövre brottslingar. De kriminella alkoholmissbrukarna får lätt en marginalposition. De båda vårdområdena anser att den andra bör svara för vården, och de har även olika uppfattningar om vad som är ett gott behandlingsresultat.

3. *Konkurrerande eller komplementära referenssystem och behandlingsideologier.*

När det gäller etiologin till alkoholmissbruk och kriminalitet kan man fokusera uppmärksamheten på olika aspekter. Man kan tex. ha en biokemisk-fysiologisk approach — och rätta behandlingen härefter. Man behandlar då följdtilstånd av alkoholmissbruk, man söker efter farmaka som reducerar det som brukar kallas „patologisk alkoholtörst“ eller farmaka som försvårar alkoholförtäring eller reducerar abstinenssymtomen etc.

Terapeuter med annen utbildning eller inriktning föredrar något psykologiskt, sociologiskt eller socialpsykologiskt referenssystem. Man kan tex. söka påverka individens behovsdynamik och försvarsmekanismer, interaktionsstereotyper, sällskapsvanor eller sociala rollspelning genom individual- eller gruppterapi. Man kan se alkoholvanorna och kriminaliteten som ett uttryck för individens upplevelse av och agerande i vissa roll-stereotyper, som ett delsymtom i vederbörandes maskulina rollsystem etc. Man kan vidare uppfatta alkoholberoendet och kriminaliteten som ett slags belingat eller inlärt beteendemönster. Man kan tala om ett slags „baning“, vissa standardresponser på inre eller yttre stimuli etc. Det är självklart, att även om man utgår från ett psykologiskt eller sociologiskt referenssystem, måste terapin bli mycket olika, beroende på den bakomliggande teoretiska överbyggnaden.

Referenten önskar något beröra huruvida desse olika synsätt och teorier är oförenliga eller komplementära respektive möjligheten av en „bredspektrumterapi“.

Olika former av gruppterapi har kommit i centrum för behandlingsdiskussionen både när det gäller kriminella och alkoholmissbrukare. Referenten önskar här diskutera vilka fall som lämpar sig för gruppbehandling respektive individualterapi. I vad mån krävs speciella karakteristika hos gruppdeltagare för att denna behandlingsform skall förväntas ge resultat?

4. *Upplysning och propaganda.*

Den klassiska nykterhetsvårdande attityden baserar sig på upplysning om alkoholens verkningar i tendensiös form med bortsmusslande av de positiva alkoholeffekterna. Systematiskt skildras vådorna av missbruk respektive fördelarna av ett helnyktert leverne (käppen och morroten). Ofta är upplysningen tryfferad med emotiva argument, tex. av typen: „Det är simpelt att supä.“, bilder av det olyckliga, trasiga, fattiga barnet med texten: „Dom säger att min pappa super.“ eller av resultatet av rattfylleristens framfart. Numera använder man kanske inte så grova argument, men principen är densamma: Upplysning =

propaganda = tendensiöst urval och arrangerande av mer eller mindre tillförlitliga data. Nu tycks dessvärre missbrukare och kriminella sällan ta del av upplysningen eller negligera den. De är inte mottagliga för de beteende- och anständighetsideal som propagandan tillhandahåller. När de mera ofrivilligt konfronteras med sådan påverkan, händer det visserligen ofta att de instämmer eller t.o.m. själva påtalar vådorna av missbruket och nödvändigheten av totalnykterhet etc. De har m.a.o. insikt (verbalt-intellektuellt), men detta inverkar föga på deras framtida alkoholvanebeteende.

Även om de flesta inser att upplysning av denna typ inte har någon effekt på missbrukarna, antages den ha effekt på unga, ännu mottagliga sinnen: — „Sådan vill du väl ändå inte bli, så det är säkrast att vara helnykter.“ Troligen är det likadant med denna typ av allmänpreventiv upplysning som med många andra former av allmänprevention: den har störst effekt på den som har minst behov av den.

I ett samhälle där de flesta använder alkohol i viss, måttlig utsträckning är det svårt att med framgång argumentera för helnykterhet, speciellt bland alla de ungdomar, som har föräldrar med moderata alkoholvanor. Argumenten må vara sakligt riktiga, men de övertygar inte den som bäst behöver dem. Referenten önskar här stimulera till diskussion om hur alkoholupplysning bör bedrivas bland olika kategorier av kriminella alkoholmissbrukare respektive personer i riskzonen.

Karl-Erik Törnqvist.